Linas Girlevičius

Žvalgomieji tyrimai ir žvalgymai Vilniuje

2013 m. daugybėje objektų saugomose Vilniaus miesto teritorijose vyko nedidelės apimties žvalgomieji tyrimai ir žvalgymai. Daugelio tirtų vietų tyrimų rezultatai nesuteikė naujų duomenų apie archeologinę situaciją vienoje ar kitoje Vilniaus vietoje. Duomenys apie juos pateikiami šio leidinio pabaigoje, mažai informatyvių archeologinių tyrimų lentelėje. Šiame straipsnelyje apžvelgiami rezultatyvūs tyrimai keliuose į Vilniaus senojo miesto vietos su priemiesčiais (UK 25504) teritoriją patenkančiuose objektuose.

Jogailos g. 11A buvo suprojektuota elektros kabelinė linija į garažą Jogailos g. 11A bei rekonstruojama vandentiekio atšaka nuo pastato A. Smetonos g. 2 iki garažo Jogailos g. 11A. Pastato Jogailos g. 11 vidiniame kieme, suprojektuotų inžinerinių tinklų vietose atlikti žvalgomieji tyrimai. Ištirti 2 šurfai (4,5 m^2 plotas), vėliau kasant tranšėjas elektros kabeliams bei tranšėją vandentiekiui 30,5 m^2 plote atlikti žvalgymai.

2008 m. greta esančiuose sklypuos Pamėnkalnio g. 3, 5, A. Smetonos g. 6 atlikti žvalgomieji tyrimai ir žvalgymai (*ATL 2008 metais*, V., 2009, p. 417–418). Jų metu ištirti 3 šurfai (iš viso 10,5 m^2 dydžio plotas). Nustatyta, kad kultūrinis sluoksnis yra 1,79–3 m storio, jame aptikti radiniai datuoti XVII–XX a. Ankstyviausias kultūrinio sluoksnio horizontas pagal gausius jame aptiktus radinius datuotas XVII a. Kasant tranšėjas 73 m^2 dydžio plote atlikti žvalgymai. Ankstyviausi vertingi kultūrinio sluoksnio horizontai šių darbų metu nebuvo pažeisti.

2013 m., iki pradedant kasti tranšėjas elektros kabeliams, buvo ištirtas ***šurfas 1*** (1 pav.). Jis 1,8×1 m dydžio, iškastas pastato Jogailos g. 11 vidinio kiemo R dalyje. Po asfalto sluoksniu šurfe atidengtas akmenų grindinys, datuotas XIX a. pabaiga ar XX a. pradžia. Po grindiniu fiksuotas iki 20 cm storio smėlio sluoksnis – jo pagrindas. Žemiau smėlio sluoksnio iki 80–90 cm gylio tirtas apie 60 cm storio tamsiai pilkos spalvos žemės su griuvenomis sluoksnis. Jis pagal aptiktus XVII–XIX a. radinius datuotas XIX a. 80–90 cm gylyje nuo kiemo paviršiaus atkasti kalkių skiedinio, tamsiai pilkos spalvos žemės su moliu sluoksniai – buvusi XVII a. I pusės krosnies sąvarta. Aptikta šio laikotarpio plokštinių koklių, puoštų reljefiniu ornamentu ir dengtų žalia, balta ir mėlyna glazūromis fragmentų, kitų laikotarpių archeologinių radinių. Kalkių ir tamsiai pilkos žemės sluoksniai apie 15 cm storio. Po jais 1–1,2 m gylyje tirtas pilko smėlio sluoksnis, kuriame aptikta keletas XVI–XVII a. datuotų archeologinių radinių. Žemiau pilko smėlio tirtas iki 40 cm storio gana šviesaus gelsvo smėlio sluoksnis, kuriame aptikta gyvūnų kaulų, o geriau datuojančių archeologinių radi-

1 pav. Šurfe 1 aptikta XVII a. krosnies sąvarta ir kalkių skiedinio sluoksnis iš PR. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 1. The 17th century stove tip and lime mortar layer discovered in test pit 1, as seen from the SE.

2 pav. Šurfe 2 įžemyje fiksuotas ūkinės duobės perkasimas iš PR. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 2. The storage pit recorded in the sterile soil of test pit 2, as seen from the SE.

nių nerasta. Šio, galbūt supustyto (apleidus vietovę po XVII a. vidurio karo?) sluoksnio apatinė dalis žemėjo R kryptimi. Po smėlio sluoksniu atkastas V–R kryptimis žemėjantis apie 25 cm storio tamsiai pilkos žemės su griuvenomis sluoksnis, kuriame aptikta ir XVI a. pabaiga – XVII a. datuotų buitinės keramikos fragmentų. Po šiuo sluoksniu 1,5–1,8 m gylyje atkastas žvyro, maišyto su pilka žeme, sluoksnio paviršius. Toliau gilintasi tik šurfo vidurinėje ir R dalyse. Šiame sluoksnyje aptikta tik keletas smulkių buitinės keramikos fragmentų. Pasiekus 2,1 m gylį šurfo kasimas buvo nutrauktas. Žemiausioje šurfo dalyje giliau esantis gruntas buvo zonduojamas geologiniu įkalamu grąžtu. Nustatyta, kad spėjamas įžemis yra apie 3 m gylyje nuo kiemo paviršiaus. Tai baltos spalvos vandeningas žvyras. Virš įžemio fiksuotas vientisas pilkos žvyringos žemės sluoksnis, toks, koks ir buvo tirtas apatinėje šurfo dalyje. ***Šurfas 2*** (2 pav.) ištirtas prie ŠR garažo, į kurį buvo numatyta tiesti inžinerinius tinklus, kampo. Ištirtas artimo kvadratui plano 1,6x1,5 m dydžio šurfas. Nustatyta, kad po asfalto ir akmenų grindiniu šurfe yra smėlio sluoksnis – akmenų grindinio pagrindas. Giliau didžiojoje šurfo dalyje kastas iki 10 cm storio molio sluoksnis. Šurfo P dalyje kultūrinis sluoksnis visiškai suardytas anksčiau čia stovėjusio pastato pamatų perkasimo, užpildyto su pilka žeme maišyto žvyringo smėlio gruntu. Šurfo V dalyje kultūrinis sluoksnis suardytas XX a. įrengtos nuotekynės perkasimo. Po aukščiau minėtu molio sluoksniu 30–50 cm gylyje tirtas maišyto smėlio sluoksnis, kuris veikiausiai yra vienalaikis su anksčiau stovėjusio pastato pamatų (rūsio) perkasimu. Manoma, kad minėtasis smėlio sluoksnis supiltas iš namo (jo rūsio) statybos duobės. Po statybos metu suformuotu smėlio sluoksniu fiksuotas vizualiai menkai besiskiriantis, galbūt supustytas apie 15 cm storio smėlio sluoksnis, kurio susidarymo aplinkybės veikiausiai panašios į smėlio sluoksnio, fiksuoto šurfe 1. Vietose, kur kultūrinis sluoksnis nesuardytas perkasimų, 70 cm gylyje atkastas pilkos smėlingos žemės sluoksnis. Jis 40–45 cm storio, tik šurfo V dalyje staigiai gilėja iki daugiau nei 1,5 m – čia tikriausiai būta ūkinės duobės pakraščio. Pilkos smėlingos žemės sluoksnyje aptikta nedaug XVII a. datuotų buitinės keramikos fragmentų (numeriai 23–24). Po šiuo sluoksniu 1,1–1,2 m gylyje pasiektas smėlio įžemis.

Kasant tranšėjas elektros kabeliams, kurios įgilintos iki 70–80 cm, vertingų archeologinių radinių neaptikta, archeologiškai vertingi kultūrinio sluoksnio horizontai veikiausiai nebuvo pažeisti. Bendras tranšėjų ilgis apie 40 m. Po asfalto, akmenų grindinio danga ir jos pagrindo iš smėlio kasta įvairių atspalvių pilkos spalvos žemė, kurioje būta smulkių griuvenų, molio gabaliukų. Naujos archeologinės informacijos tranšėjose kasti gruntai, jų sudėtis neatskleidė.

Vandentiekio įrengimui buvo kasamos dvi tranšėjos atkarpos: arčiau garažo – 4,2 m ilgio

ir 1 m pločio tranšėjos PV atkarpa, atokiau nuo garažo, prie pastato A. Smetonos g. 2 – 8,25 m ir 1 m pločio tranšėjos ŠR atkarpa. ***Tranšėjos PV atkarpa*** kasta nuo garažo, per šurfo 2 vietą iki 1,8 m gylio. Didžiojoje tranšėjos dalyje tirtas permaišytas pilkos smėlingos žemės sluoksnis. Tranšėjos PV dalyje apie 1,5 m ilgio atkarpoje fiksuotas perkasimų apardytas kultūrinis sluoksnis. Čia stratigrafinė situacija panaši kaip ir šurfe 2. Po asfalto ir akmenų grindiniu buvo smėlio sluoksnis – akmenų grindinio pagrindas. Giliau fiksuotas iki 10 cm storio smėlio sluoksnis. 70–75 cm gylyje atkastas 50–75 cm storio pilkos smėlingos žemės sluoksnis. Jame aptikta nedaug XVII a. datuotų buitinės keramikos fragmentų. Po šiuo sluoksniu 1,4 m gylyje pasiektas smėlio įžemis. ***Tranšėjos ŠR atkarpa*** kasta nuo pastato A. Smetonos g. 2 laiptinės į sandėliuką PV sienos. Tranšėjos dalis yra lygiagreti minimo pastato priestato ŠV sienai, nutolusi 1,2 m atstumu nuo jos. Tranšėja kasta iki 1,8 m gylio. Arčiau laiptinės kultūrinis sluoksnis visiškai suardytas. Tokiame gylyje atkastas ir nedidelio skersmens vandentiekio (?) vamzdis. 1,65–1,7 m gylyje nedideliame plotelyje atkastas smėlio įžemis. Stipriai kultūrinis sluoksnis apardytas ir kitoje tranšėjos atkarpos dalyje, gruntas buvo nestabilus, sienelės griūdavo, todėl dirbti buvo pavojinga. Kastas permaišytos pilkos žemės sluoksnis su XIX–XX a. datuojamais plytgaliais, minimo laikotarpio radiniais. Atokiau nuo laiptinės, tranšėjos dugne atkastas raudonos spalvos tarsi perdegusių plytų sluoksnis, tačiau detaliau jis netirtas. Suardytuose kultūrinio sluoksnio horizontuose aptikta nedaug archeologinių radinių – buitinės keramikos fragmentų.

Žvalgomieji tyrimai ir žvalgymai sklype **Pylimo g. 50** buvo atliekami suprojektuoto dujotiekio vietoje. Sklypas yra Senosios regulos karmelitų vienuolyno ansamblio teritorijoje, prie Vilniaus miesto gynybinės sienos liekanų, vidinėje, miesto pusėje. Bene reikšmingiausi archeologiniai tyrimai greta šio sklypo vyko 1992, 1998–1999 ir 2007 m. 1992 m. buvo tiriamos miesto gynybinės sienos Rūdninkų vartų liekanos (vadovas S. Patkauskas). Atkastus mūrus tyrė Birutė Gudynaitė. Nustatyta, kad vartų statinys buvo maždaug 11x11 m dydžio, artimo kvadratui plano. Vidinė statinio erdvė tarp sienų buvo 7,3 m pločio ir 6,55–6,6 m ilgio pagal išilginę Rūdninkų gatvės ašį, įvažiavimo vartų plotis siekė iki 3,1 m. Vartų statinio vidinėje dalyje aptikti 3 iš riedulių krautų grindinių fragmentai, ankstyviausias kurių siejamas su vartų statyba XVI a. I pusėje. Po vartų statiniu yra buvęs rūsys, kurio skliautai įgriuvo 1675 m. Kultūrinio sluoksnio storis tirtoje vietoje siekė 1,4–2,2 m. 1998–1999 m. atlikti tyrimai dabar neužstatytoje teritorijoje prie Pylimo–Rūdininkų gatvių sankryžos, prie miesto gynybinės sienos liekanų (*ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 462). Tirtas iki 6,9 m storio kultūrinis sluoksnis, kurio ankstyviausias horizontas datuotas XIV a. pabaiga – XV a. 2007 m. atlikti tyrimai sklype Pylimo g. 52 (*ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 399–402). Kultūrinio sluoksnio storis sklype Pylimo g. 52 tirtose vietose buvo nuo 50 cm iki 3,2 m ir storesnis. Jis datuotas XIV a. pabaiga – XX a.

2013 m. vykusių žvalgomųjų tyrimų metu suprojektuotos dujotiekio trasos vietoje ištirti 2 šurfai (4 m^2 plotas). Tirtos teritorijos ŠV dalyje tirtame ***šurfe 1*** kultūrinis sluoksnis apardytas anksčiau vykusių darbų metu. 1,15–1,25 m gylyje jame atkastas kalkių skiedinio sluoksnis, sietinas su karmelitų vienuolyno pastatų statyba XVII a. Šurfas kastas iki 1,45 m gylio, šurfo tyrimo darbai buvo nutraukti dėl griūties pavojaus. Įžemis šiame šurfe nepasiektas ir geologi-

3 pav. Šurfe 2 atkastas iš plytų krautų grindų fragmentas iš Š. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 3. A fragment of brick floor unearthed in test pit 2, as seen from the N.

niu 1 m ilgio grąžtu. ***Šurfe 2*** (3 pav.), kuris tirtas vidurinėje tirtosios teritorijos dalyje, 70–80 cm gylyje nuo dabartinio kiemo paviršiaus atkastas plytų grindų fragmentas. Vėliau, jau kasant tranšėją dujotiekiui, aptikta didesnė šio fragmento dalis į PV nuo šurfo 2. Nenustatyta, koks buvo statinys, kuriame buvo šios grindys, mat kultūrinis sluoksnis (bent jau viršutinė jo dalis) šioje sklypo dalyje yra apardytas. Plytų grindys apdegę, ant jų priversta perdegusio molio. Sprendžiant pagal greta esančio vienuolyno pastato langų angų padėtį aptiktų grindų atžvilgiu, grindys turėtų būti tokiame gylyje kaip ir pastato patalpos originalios grindys, kurios datuotos XVII a. I puse. Aptiktas grindų fragmentas išsaugotas, įžemis tirtoje vietoje nebuvo pasiektas. Žvalgymų metu, kurie vyko apie 26 m^2 plote, nustatyta, kad didžiojoje žvalgytosios teritorijos dalyje viršutinė kultūrinio sluoksnio dalis yra supilta, kultūrinis sluoksnis taip pat apardytas anksčiau įrengiant požeminius inžinerinius tinklus. 70–80 cm gylyje nuo žemės paviršiaus stebimi vienuolyno pastatų statybos laikotarpiu (XVII a. I pusėje) susiformavę sluoksniai. Minimu laikotarpiu datuojamas ir į PR nuo šurfo 1 aptiktas fragmentiškas plytų klojinys.

Polocko g. 6. Žvalgomieji tyrimai šiame istoriniame Užupio priemiestyje esančiame sklype turėjo būti atlikti iki pradedant požeminių kabelinių linijų įrengimo darbus, tačiau statybininkai savavališkai įrengė didžiąją dalį suprojektuotų elektros tinklų trasų, todėl vienas žvalgomųjų tyrimų tikslų – nustatyti, ar statybinių darbų metu buvo suardyti vertingi kultūrinio sluoksnio horizontai. Tyrinėto sklypo Š dalyje didelės apimties tyrimai buvo atlikti 2003 m. (*ATL 2003 metais*, V., 2005, p. 234–236). Sklypo ŠV dalyje tuomet atkastos XVIII a. mūrinio pastato su rūsiais liekanos. Tarp pastatų rasta daugkartinio naudojimo išsemiama šiukšlių duobė medinėmis sienomis. Sklypo R dalyje aptiktos XVII a. I pusėje pastatytos skliautinės krosnies liekanos. Ankstyviausias sklype tirto kultūrinio sluoksnio horizontas datuotas XVI a. Kultūrinio sluoksnio storis siekė 2,5 m.

2013 m. vykę žvalgomieji tyrimai atlikti 6 m^2 plote, ištirti 3 šurfai. ***Šurfe 1*** (4 pav.) fiksuotas 1,6 m ir storesnis kultūrinis sluoksnis. Viršutinėje šurfo dalyje tirti bendro 60–115 cm storio sluoksniai, kurie veikiausiai yra suformuoti po II Pasaulinio karo. Viršutiniame sluoksnyje aptiktas nedidelis kiekis XIX–XX a. datuojamų radinių, būta ir XX a. pabaigos šiukšlių. Po jais aptiktas netvarkingas klojinys (grindinys) iš akmenų. Žemiau akmenų klojinio tirtas XVI–XIX a. pagal radinius (plokščiosios čerpės fragmentą, keraminių indų šukes) datuotas sluoksnis. Šurfo Š dalyje 1,6 m gylyje pasiektas smėlio įžemis. Likusioje šurfo dalyje sluoksnis nebuvo visiškai ištirtas, mat jis ėmė staigiai storėti ir pasiekus 1,7 m gylį nuo žemės pavir-

šiaus šurfo tyrimo darbai buvo nutraukti. Manytina, kad šurfo vietoje būta ūkinės duobės ar kokio nors kito natūralios ar dirbtinės kilmės reljefo darinio, kuris vėliau užpildytas besiformuojančiu kultūriniu sluoksniu. Šurfo Š dalyje geologiniu grąžtu įžemis pasiektas 2,7 m gylyje nuo žemės paviršiaus, o P dalyje jo pasiekti nepavyko. ***Šurfe 2*** įžemis nepasiektas – čia 80 cm gylyje atkasta elektros trasa, trukdžiusi tolesniam šurfo tyrimui. Viršutinė kultūrinio sluoksnio dalis šioje vietoje taip pat veikiausiai yra suformuota po II Pasaulinio karo. ***Šurfo 3*** (5 pav.) viršutinėje dalyje tirtas apardytas vėlyvas kultūrinio sluoksnio horizontas, po juo rastas vykstant natūraliems procesams ar dėl žmogaus veiklos susiformavęs smėlio sluoksnis. Žemiau smėlio sluoksnio šurfe 3 tirtas XV–XVII a. pagal radinius (juodosios keramikos ąsočio šukę, redukcinėje aplinkoje išdegtų puodų fragmentus) datuotas ankstyviausias kultūrinio sluoksnio horizontas. Maždaug 1 m gylyje šurfe 3 pasiektas smėlio įžemis. Tyrimų metu nustatyta, kad tirtoje sklypo dalyje esama vertingo kultūrinio sluoksnio. Jis veikiausiai nebuvo suardytas tiesiant požeminius elektros tinklus.

Žvalgomieji tyrimai 2013 m. buvo atlikti pastatų komplekso **A. Strazdelio g. 1** ŠR dalyje. Čia numatoma rekonstruoti XX a. I pusėje statytą gamybinį-administracinį pastatą, kuriame ilgą laiką būta spaustuvės: pastato P dalyje įrengti rūsio patalpą, pastatų komplekso vidiniame kieme pastatyti priestatą su rūsiu. Archeologiniai tyrimai vyko vienu metu su geologiniais. Archeologinių tyrimų metu siekta nustatyti, ar šioje sklypo dalyje esama anksčiau teritorijoje į R nuo pastato aptiktų spėjamų gynybinių įtvirtinimų liekanų, taip pat nustatyti čia slūgsančio kultūrinio sluoksnio storį, būklę, vertę, tolesnių archeologinių tyrimų pobūdį.

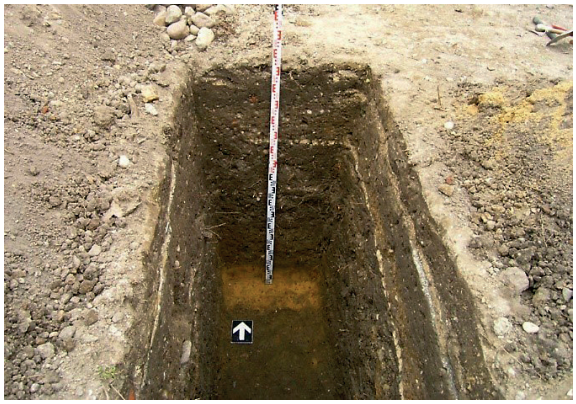

4 pav. Šurfo 1 Š dalyje pasiektas smėlio įžemis. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 4. The sandy sterile soil reached in the N part of test pit 1.

5 pav. Šurfas 3 pasiekus smėlio įžemį iš ŠR. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 5. Test pit 3 after reaching sandy sterile soil, as seen from the NE.

2007 m. pastatų komplekse A. Strazdelio g. 1 ir Šv. Dvasios gatvėje buvo keičiamos inžinerinės komunikacijos, atliekami kitokie žemės kasimo darbai (*ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 440–441). Pastato vidiniame kieme seno kolektoriaus vietoje buvo tiesiamas naujas. Prieš

mechanizuotų darbų pradžią naujoje vietoje klojamos trasos dalyje buvo iškasti du šurfai. Šv. Dvasios gatvėje palei korpusą senos komunikacijos buvo keičiamos naujomis, palei vieno iš korpusų pamatus žemintas žemės paviršius. Visas žvalgytas plotas 690 m^2. Konstatuota, kad kultūrinis sluoksnis pastatų komplekso vidiniame kieme nevertingas arba suardytas. Arčiausiai 2013 m. numatytos tirti vietos, vidiniame kieme tarp korpusų 1 ir 4, buvo ardoma XX a. II pusės požeminė betoninė konstrukcija – tikriausiai buvęs praėjimas tarp šių dviejų korpusų. Šioje vietoje jokio vertingo kultūrinio sluoksnio neužfiksuota – žemė iki projektinio gylio čia buvo perkasta. Šv. Dvasios gatvėje buvo iškastos 5 duobės, žvalgymų metu neperkastose vietose fiksuotas iki 1,4 m storio kultūrinis sluoksnis, įžemis pasiektas 0,7–1,4 m gylyje. Tyrimų metu aptikti radiniai datuoti XVI a. pabaiga – XX a. 2007 m. buvo atlikti žvalgymai A. Strazdelio gatvės aplinkoje, 280 m^2 plote (*ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 403–407). Jie susiję su žemės darbais, vykusiais požeminių inžinerinių tinklų, transformatorinės pastotės statybų metu. Nustatyta, kad šioje Vilniaus vietoje yra archeologijos vertybių. Aptiktos spėjamų XIV a. pabaiga – XV a. pradžia datuotų gynybinių įtvirtinimų (pylimo su grioviu) liekanos, dviejų XVII a. mūrinių pastatų rūsių liekanos, kitų XVII–XIX a. datuojamų statinių mūrinių konstrukcijų, XIX–XX a. datuojamų akmenų grindinių fragmentų. Nustatyta, kad mūriniai pastatai šioje vietoje pradėti statyti XVII a. pradžioje, veikiausiai po 1610 m. gaisro. Spėjamos senovinio pylimo su priešais jį buvusiu grioviu liekanos aptiktos tranšėjose, kastose šiluminėms trasoms. Fiksuota tik viršutinė įtvirtinimų liekanų dalis, gynybinio griovio įgilinimas nenustatytas (tyrimų metu fiksuoti duomenys leidžia spėti, kad jo gylis nuo buvusio paviršiaus turėjo būti apie 2 m), jo plotis 5,5–6 m. Fiksuoti daugiau apie 5,5 m pločio supilto maišyto molio ir žemės sluoksniai – spėjamos pylimo liekanos. Į P nuo pylimo, fiksuoto griovio užpilde aptikta XVI a. pabaiga – XVII a. I puse datuotų archeologinių radinių – daugiausia plokštinių koklių. Pylimo liekanų Š dalis apardyta XVII a. pradžioje statyto mūrinio namo rūsio sienos statybinės duobės perkasimo. Manoma, kad šie įtvirtinimai yra gerokai ankstyvesni nei miesto gynybinė siena – jie veikiausiai yra įrengti XIV a. pabaigoje ar XV a. pradžioje. Tačiau spėjami įtvirtinimai fiksuoti siaurame ruože, kastame grunte neaptikta ankstyvų, tiksliau juos datuojančių archeologinių radinių.

2013 m. ištirti 3 šurfai (apie 7,5 m^2 plotas), nustatyta, kad kultūrinio sluoksnio storis tiriamoje teritorijoje yra 1,35–2,1 m ar net didesnis. ***Šurfas 1*** (6 pav.) ištirtas pastatų komplekso kieme, vietoje, kur planuojama statyti priestatą. Jis 2x1 m dydžio, P dalimi prigludęs prie esamo pastato fligelio Š sienos. Šurfo viršutinėje dalyje kastas neseniai supiltas 20 cm storio žvyro sluoksnis. žemiau kurio buvo maišytos pilkos, tamsiai pilkos žemės sluoksnis su smėliu ir griuvenomis. Šis sluoksnis veikiausiai yra suformuotas ar tiesiog suardytas dabartinio pastato statybos laikotarpiu, nes toks pat gruntas fiksuotas ir pastato pamatų perkasime. Šurfe atkasti pamatai – netvarkingas akmenų ir plytgalių, rištų kalkių skiediniu, mūras. Pamatai įgilinti daugiau nei 1,5 m nuo esamo kiemo paviršiaus. Maišyto pilkos žemės sluoksnio storis 25–125 cm. Žemiau maišyto pilkos žemės sluoksnio šurfo R dalyje atkastas šviesiai geltono smėlio sluoksnis. Šurfo vidurinėje ir V dalyse po šiuo sluoksniu tirtas iki 70 cm storio juodos žemės su smulkiomis griuvenomis žvyro, degėsingos juodos žemės tarpsluoksniais sluoksnis.

Šurfo Š sienelėje juodos žemės sluoksnio apatinėje dalyje fiksuoti spėjami rąstų pėdsakai. Šurfo V dalyje po juodos žemės sluoksniu fiksuotas iki 10 cm storio pilkos smėlingos žemės sluoksnis. 1,4–1,5 m gylyje visame šurfe atkastas balto smėlio sluoksnis. Spėta, kad tai žmogaus veiklos nepaliestas geologinis sluoksnis – įžemis. Tačiau tiriant šurfą giliau įkalamu geologiniu zondu, nustatyta, kad 10 cm gylyje nuo šurfo paviršiaus esama molio sluoksnio, o po juo (2,1 m gylyje) yra tikrasis įžemis – geltonos spalvos smėlis. Molio sluoksnio storis 60 cm. Jis aptiktas ir į Š nuo šurfo 1 geologų darytame gręžinyje. Stori molio sluoksniai fiksuoti ir dabartinėje automobilių stovėjimo aikštelėje į R nuo tiriamosios vietos, atliekant tyrimus 2007 m. Geologų teigimu, molio sluoksniai virš smėlio įžemio yra dirbtinės kilmės. Tyrimų metu šurfe aptiktas nedidelis kiekis archeologinių radinių. Apatinėje pilkos spalvos žemės sluoksnio dalyje aptikti radiniai datuoti XVII a. Šioje sluoksnio dalyje aptikti ir du, spėjama, žmogaus kaulai, vario lydinio dirbinys ar dirbinio fragmentas. ***Šurfas 2*** ištirtas prie pastato fligelio PV kampo, vietoje, kur prie pastato jungiasi tarybiniu laiktarpiu pastatytas pastatas. Šurfas 2x1,3 m dydžio, vėliau geologų praplėstas. Visame šurfo plote kastas permaišytos struktūros gruntas su tarybinio laikotarpio statybinėmis šiukšlėmis, statybiniu tikriausiai 2007–2008 m. čia suverstu laužu. Šurfo Š dalyje atkastas nuo tiriamo pastato fligelio PV kampo V kryptimi besitęsiančio mūrinio pamato fragmentas, kurio pamatas aplietas betonu. Tai tikriausiai sklypus skyrusios posesijinės tvoros liekanos, arba iš istorinių planų žinomo po II Pasaulinio karo nugriauto ilgo pastato Š sienos liekanos. Apie 1,1–1,2 m gylyje nuo žemės paviršiaus šurfe 2 atkastas beveik ištisinis netvarkingai supilto betono sluoksnis, šurfo P pakraštyje – vertikaliai sukaltų geležinių kampuočių eilė. Duomenų apie archeologinę situaciją šurfo vietoje suteikė geologiniai tyrimai. Po betono sluoksniu ties pastato fligelio PV kampu atkastas balto smėlio sluoksnis. Žemiau, geologų teigimu, slūgso dirbtinės kilmės molio sluoksnis. ***Šurfas 3*** (7 pav.) ištirtas pastato viduje, vidurinėje suplanuotosios įrengti rūsio patalpos dalyje, ties lango anga. Jis 2x1 m dydžio, Š dalimi prigludęs prie pastato fligelio Š sienos vidinės dalies. Šurfo vieta buvo padengta iki 10 cm storio betonine grindų danga. Po ja kastas 10–15 cm storio stambių griuvenų sluoksnis – betono grindų pagrindas. Žemiau stambių griuvenų sluoksnio tirtas iki 5 cm storio kalkių skiedinio sluoksnis ir iki 10 cm storio žvyro sluoksnis. Žvyro sluoksnio apačia pasiekta 30–35 cm gylyje nuo grindų paviršiaus. Š šurfo dalyje žemiau žvyro sluoksnio fiksuotas 40–80 cm pločio iki pat šurfo dugno besitęsiantis maišytos pilkos smėlingos žemės sluoksnis – pastato fligelio Š sienos pamatų perkasimas. Šis ir kiti šurfe fiksuoti perkasimai yra apardę tikriausiai XVI a. pabaiga – XVII a. datuojamą

6 pav. Šurfas 1 iš R. L. Girlevičiaus nuotr.
Fig. 6. Test pit 1, as seen from the E.

7 pav. Šurfas 3 iš PV. L. Girlevičiaus nuotr.
Fig. 7. Test pit 3, as seen from the SW.

10–30 cm storio kultūrinio sluoksnio horizontą. Jo sudėtis sudėtinga: maišytas su pilka žeme molis, smėlis, rusvas smėlis. Žemiau šio sluoksnio, perkasimų neapardytoje šurfo dalyje kastas 20–50 cm storio gelsvo smėlio sluoksnis be archeologinių radinių. Po šiuo sluoksniu atkastas P–Š kryptimis gana staigiai žemėjantis molio sluoksnis. Tikriausiai tai dirbtinės kilmės sluoksnis, kuris aptiktas šurfuose 1 ir 2, geologų gręžiniuose 2007 m. atliktų archeologinių tyrimų metu. Šiame tyrimų etape molio sluoksnis buvo tiriamas įkalamu geologiniu zondu, kad iki ateityje planuojamų atlikti tyrimų molio sluoksnio paviršius nebūtų suardytas. Nustatyta, kad molio sluoksnio storis P šurfo dalyje apie 60 cm. Molio viršutinė dalis – su plonais smėlio tarpsluoksniais. Po molio sluoksniu šurfo P dalyje 1,35 m gylyje aptiktas balto žvyro įžemis.

Tyrimų metu nustatyta, kad tirtoje teritorijoje, apatinėje kultūrinio sluoksnio dalyje, po XVI a. pabaigoje – XX a. susiformavusiais kultūrinio sluoksnio horizontais bei storu, veikiausiai natūraliai susiformavusiu smėlio sluoksniu virš smėlio, žvyro įžemio slūgso apie 60 cm storio dirbtinės kilmės molio sluoksnis. Manoma, kad šis sluoksnis yra susijęs su 2007 m. teritorijoje į R nuo tiriamo sklypo identifikuotų gynybinių įtvirtinimų liekanomis, nors galima ir kitokia tokio didelėje teritorijoje fiksuoto sluoksnio kilmė – pavyzdžiui, šioje Vilniaus vietoje būta keramikos dirbinių gamybos vietos.

Žvalgomieji tyrimai sklype **Subačiaus g. 8** buvo atlikti suprojektuotos elektros kabelinės trasos vietoje. Istoriniuose XVIII a. – XIX a. I pusės planuose tiriamoji teritorija vaizduojama menkai užstatyta. 1737–1740 m. datuojamame vadinamajame Fiurstenhofo Vilniaus miesto plane pažymėta, kad tiriamoji teritorija įėjo į didelį Duninų rūmų sklypą. Prie Subačiaus gatvės būta ilgo siauro korpuso (oficinos), rūmai ir kita oficina buvo sklypo gilumoje. 1808 m. Vilniaus plane matome iš buvusios rūmų valdos išskirtą posesiją 31. Sklypas beveik neužstatytas, tik prie Subačiaus gatvės vaizduojamas medinis stačiakampio plano pastatas. Dabartiniai pastatai Subačiaus g. 8 – pastatų kompleksas, dar vadinamas Germaizovų namu – statyti XX a. pradžioje pagal 1913 m. inžinieriaus V. Sorokos projektą. Sklype Subačiaus g. 8 iki šiol archeologiniai tyrimai nebuvo atliekami, tačiau jie vykdyti istoriškai tame pačiame sklype (buvusios posesijos 31 R dalyje), kurio dabartinis adresas – Subačiaus g. 10. Žvalgomieji tyrimai čia atlikti 2003 m. (*ATL 2003 metais*, V., 2005, p. 224–226). Tirtas 14 m^2 plotas (4 šurfai), aptiktas iki 2,66 m storio kultūrinis sluoksnis. Tyrimų metu rasti radiniai datuojami XVI–XX a. Tuomet tirtame šurfe 2 85 cm gylyje aptiktas buitinės paskirties krosnies pagrindas. Šurfo 3 V dalyje 1,27–1,36 m gylyje atkastas XVI–XVII a. datuojamas akmenų grindinys.

2013 m. vykusių žvalgomųjų tyrimų metu ištirti du 2x1 m dydžio šurfai (4 m^2 plotas). Abu

šurfai tirti iki 1,75 m gylio. Tyrimai atlikti pastato vidiniame kieme. Abiejuose šurfuose 5–15 cm gylyje atkastas esamo namo statybos laikotarpiu datuojamo grindinio iš betono plytelių fragmentai. Grindinio būta puošnaus, jame būta plytelių, puoštų raudonos ir mėlynos spalvos ornamentais. Po viršutiniais permaišytais vėlyvais sluoksniais, žemiau betoninių plytelių grindinio lygio, šurfuose tirti iki 80 cm storio pilkos žemės sluoksniai su XVI–XIX a. datuojamais archeologiniais radiniais. Tarp radinių vyravo buitinės keramikos fragmentai, datuojami XVI–XIX a., surasta koklių šukių, kitų radinių. ***Šurfe 1*** (8 pav.) kultūrinio sluoksnio stratigrafiją pavyko fiksuoti geriau. Po aukščiau paminėtu pilkos žemės sluoksniu atkastas iki 27 cm storio smėlio sluoksnis, kuris veikiausiai liudija sklypo apleidimą. Tikėtina, kad sklypas buvo apleistas po vadinamojo Maskvos karo, XVII a. II pusėje. Smėlio sluoksnis nevienalytis, šurfo Š dalyje persimaišęs su pilka žeme, žemėjantis Š, P ir V kryptimis. Šurfo Š ir P dalyse žemiau smėlio sluoksnio buvo atkastos ir dalinai ištirtos į įžemį įgilintos ūkinės duobės, todėl galima manyti, kad šiose šurfo dalyse smėlio sluoksnio žemesnis lygis nuo dabartinio žemės paviršiaus yra nulemtas ūkinėse duobėse buvusių medžiagų ir produktų irimo, tūrio praradimo procesų. Smėlio sluoksnyje archeologinių radinių nerasta, po smėliu atkastas pilkos, tamsiai pilkos žemės paviršius – apatinis kultūrinio sluoksnio horizontas. Šiame apie 70 cm storio sluoksnyje aptikta nedaug XVI–XVII a. datuojamų archeologinių radinių: buitinės keramikos, koklių šukių, geležinė kaltinė vinis. Po šiuo sluoksniu šurfo vidurinėje dalyje 1,45 m gylyje atkastas vandeningo smėlio įžemis. Šurfo P dalyje išryškėjo tamsiai pilkos žemės su smėlio ruožu sluoksnis – į įžemį įgilintos ūkinės duobės Š dalis. Šis objektas tirtas iki 1,75 m gylio

8 pav. Šurfas 1 pasiekus įžemį iš ŠR. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 8. Test pit 1 after reaching sandy sterile soil, as seen from the NE.

nuo žemės paviršiaus, tačiau visiškai į šurfą patenkanti jo dalis nebuvo ištirta dėl aukšto gruntinio vandens lygio. Tirtame ūkinės duobės dalies užpilde aptikta tik keletas XVI a. pabaiga – XVII a. datuojamų keraminių indų šukių. Šurfo Š dalyje smėlio įžemyje išryškėjo į jį įgilintos ūkinės duobės dalies kontūras. Šis objektas dėl aukšto gruntinio vandens lygio taip pat buvo tiriamas iki 1,75 m gylio nuo žemės paviršiaus, į šurfą patenkančioje šio objekto dalyje įžemis nebuvo pasiektas. Ūkinės duobės užpilde aptikta keletas buitinės keramikos fragmentų, gyvūnų kaulų. ***Šurfe 2*** (9 pav.) kultūrinis sluoksnis stipriai apardytas greta esančios nuotekynės perkasimo, o dėl šių darbų kultūrinio sluoksnio stratigrafija buvo geriau išlikusi tik apatinėje šio šurfo dalyje. Jame po apardytais sluoksniais 1,2–1,3 m gylyje atkastos kažkokio (medinio?) čia stovėjusio pastato iš degto molio pusplyčių liekanos. Prie pamatų fiksuotas perkasimo nesuardytas juodos žemės su degėsiais sluoksnis. Pamato liekanos paliktos neišardytos. Toliau buvo gilinamasi tik vidurinėje šurfo dalyje. Kasti

9 pav. Šurfas 2 pasiekus įžemį iš ŠR. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 9. Test pit 2 after reaching sandy sterile soil, as seen from the NE.

juodos žemės su degėsiais, tamsiai pilkos žemės su smėlio tarpsluoksniais, smėlio, pilkos smėlingos žemės sluoksniai, kažkoks maišyto žvyro perkasimas su XVII a. datuojamomis keraminių indų šukėmis. 1,65 m gylyje nuo žemės paviršiaus tiriamo plotelio Š dalyje pasiektas vandeningo smėlio įžemis. Giliausiai tirto plotelio P dalyje 1,75 m gylyje atvalytas pusiau apskritas ūkinės duobės dalies kontūras. Duobės užpildas – tamsiai pilka žemė – giliau nebebuvo tiriamas, nes į šurfą ėmė sunktis gruntinis vanduo. Apatinėje, giliausioje šurfo 2 dalyje aptikta XVI–XVIII a. datuojamų archeologinių radinių, vyravo buitinės keramikos ir koklių fragmentai. Vėlyviausi radiniai į šurfo apatinę dalį galėjo patekti iš perkasimų.

Tyrimų metu aptikti radiniai perduoti LNM.

Field surveys and evaluations in Vilnius

In 2013, evaluations yielded results at five Vilnius sites. One was the new underground utility lines being laid to the garage under reconstruction at Jogailos St. 11A. Two test pits (a total of 4.5 m^2) were excavated at the site of the planned utility lines and the earthwork was later monitored (Figs. 1, 2). It was determined that valuable 17th century cultural layer horizons lie at least 70–80 cm from the present–day ground's surface. The cultural layer at the site of test pit 1 in the courtyard of the E building at Jogailos St. 11A is at least 3 m deep. The cultural layer in test pit 2 at the NE corner of the garage at Jogailos St. 11A was from 1.1 m to over 1.5 m thick. The earliest finds discovered in these date to the second half – late 16th century. The monitoring conducted in a 30.5 m^2 area during the digging of the power line trenches and the water line trench did not yield any new data about the archaeological situation at this Vilnius site.

A small–scale excavation was conducted on the plot at Pylimo St. 50, which is near the city's defensive wall and the remains of the Rūdininkai gate. This gate, erected in the first quarter of the 16th century together with the city's defensive wall, is important in that the king of the Commonwealth of the Two Nations and his entourage arrived in the city through it and his solemn reception occurred at this site. The gate's remains were excavated in 1992 and some of the structure's parameters determined. During 1998–1999, excavations were conducted outside of the surviving authentic defensive wall, on the side of the plot at Pylimo St. 50 and in 2007 on the plot at Pylimo St. 52 and beside the remains of the defensive wall.

During a 2013 field evaluation two test pits were excavated (Figs. 3–5). A fragment of a brick floor was discovered in one of them. This floor probably belonged to one of the buildings of the Carmelite convent (founded in the first half of the 17th century) that stood at this site and probably burnt down later. This convent's construction layer can be observed at a depth of 70–80 cm from the present–day ground's surface.

An evaluation (three test pits, a total of 6 m^2) was conducted on the plot at Polocko St. 6 in the Vilnius suburb of Užupis in connection with laying power cables. The earliest discovered finds and the cultural layer horizons date to the 15th or early 16th centuries. It was determined that part of the plot's terrain was artificially raised in the second half of the 20th century and that thick 19th–20th centuries cultural layer horizons had formed. The cultural layer in the investigated part of the plot was 1–1.6 m thick, being much thicker at the sites of storage pits or other terrain formations.

An investigation was conducted at a planned construction work site in the late 19th – early 20th centuries production block in the NE part of the building complex at A. Strazdelio St. 1, a historical suburb of Vilnius. Three test pits were excavated and a survey was conducted in a 7.5 m^2 area (Figs. 6, 7). It was determined that the cultural layer in the investigated area is 1.35–2.1 m thick, while the layer in the parts of the plot where no investigation was conducted is probably thicker. A 60 cm thick clay layer of artificial origin lies in the lower part of the cultural layer, above the sandy, gravelly sterile soil. It is likely to be connected with the remains of the suspected defensive fortifications identified in 2007 in the plot to the E of this plot, although the origin of this layer recorded in a large area might be different, for example, this could have been the site of a pottery factory. Above the clay layer was recorded a natural (formed by wind or water action) or artificial sand layer and above this, a cultural layer horizon with 16th–17th centuries finds that was partially destroyed by later production activities.

An evaluation was conducted at a planned power line site on the plot at Subačiaus St. 8. From earlier nearby investigations, it is known that the Subačiaus Street region was already inhabited in the late 14th century. In historical 18th – first half of the 19th centuries plans, the area under investigation is portrayed as sparsely populated, but that probably does not reflect the situation that existed during the First Northern War, when Vilnius was devastated during 1655–1661 by a joint Muscovite–Cossack army. The so–called von Fürstenhoff plan of Vilnius dating to 1737–1740 shows that the investigated area was part of the large grounds of the Duninas family palace. A long, narrow building, the palace, existed on Subačiaus Street and another building in the plot's depths. The 1808 Vilnius plan shows possession 31 to be distinguished from the palace's former holdings. The plot was almost entirely undeveloped, only a wooden rectangular building being portrayed near Subačiaus Street. Almost the same situation is recorded in the 1845 Vilnius plan, which shows several wooden homes on the plot. The current buildings at Subačiaus St. 8, which were erected in the early 20th century, are protected by the state. During the evaluation, two test pits were excavated and 4 m^2 evaluated (Figs. 8, 9). A fired brickbat foundation, probably from a wooden building, was unearthed at a depth of 1.2–1.3 m in test pit 2 and preserved. It was determined that the cultural layer in the inves-

tigated part of the plot is 1.45–1.65 m deep, at which depth was unearthed an aquiferous sandy sterile soil into which recorded and partially excavated features (probably storage pits) had been dug. These features go down to a depth of more than 1.75 m from the ground's surface. The earliest finds discovered during the investigation (stove tile and household pottery sherds) date to the 16th century and it is likely that the cultural layer began to form here prior to that century.

Dalia Ostrauskienė

Trakų gatvė 4

2013 m. gegužės mėnesį buvo atlikti archeologiniai žvalgomieji tyrimai Vilniaus senamiestyje, Trakų g. 4. Tyrimą užsakė UAB „Alson", planuodama sklypo Š dalyje tiesti naujus vandentiekio ir nuotekų tinklus (atitinkamai – 18,5 ir 14,3 m ilgio atkarpos). Trakų g. 4 esantys pastatai priklauso senamiesčio 28 kvartalui, esančiam senamiesčio V pakraštyje. Jis gerokai toliau nuo buvusio miesto centro – Rotušės. Tai buvo pasienio kvartalas, kurio V dalimi ėjo miesto gynybinė siena su įtvirtinimų sistema: pasienio grioviu ir pylimu.

Šis sklypas jau yra tyrinėtas – jame 1999 m. vyko žvalgomieji tyrimai, kurių metu A. Vaicekauskas tyrė 28 m² plotą. Tyrimų metu aptiktas 2,6 m storio kultūrinis sluoksnis, apardyta XVII a. I pusės šildymo krosnis. Ji buvo įrengta XVI a. statinyje, kurio liekanos taip pat buvo rastos. Krosnies aplinkoje, viršuje buvo suplūkti 40–50 cm storio perdegusio molio sluoksniai. Juose aptiktos dvi XVII a. II–III ketvirčių monetos (*ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 482–483). 2010 m. tyrimus vykdė archeologas T. Poška. Jų metu ištirtas 3 m² plotas, fiksuotas supiltinės struktūros kultūrinis sluoksnis su pavieniais XVII–XX a. datuojamais radiniais (*ATL 2010 metais*, V., 2011, p. 547).

2013 m. Trakų g. 4 kieme iki įžemio buvo kasamas 4 m² *šurfas*. Užfiksuotas 2,9 m storio iki 17 horizontų kultūrinis sluoksnis. Pagal aptiktus radinius – buitinę keramiką (1 pav.), plokštinius koklius, žalvarinių dirbinių fragmentus – sluoksnis datuojamas XIV a. pabaiga – XX a. Šurfo paviršių dengė akmeninis grindinys, grįstas iš vidutinio dydžio (35x30, 40x25 cm)

1 pav. Keramikos fragmentai. S. Sprindžio nuotr.

Fig. 1. Potsherds.

